HIPERREALIZM (FOTOREALIZM)

O sztuce hiperrealistycznej mówimy przede wszystkim w odniesieniu do artystów tworzących przede wszystkim w drugiej połowie lat 60. i w latach 70. w Stanach Zjednoczonych. Ich sposób malowania charakteryzował się niezwykle wierne odtwarzanie rzeczywistości – najczęściej nie bezpośrednio, ale poprzez fotografię. Wierzyli oni, że tylko fotografia jest w stanie uchwycić zjawiska, które umykają ludzkiemu oku. Do hiperrealistów zalicza się również kilku rzeźbiarzy, którzy tworzyli naturalnej wielkości figury ludzkie – czy to zupełnie nagie, czy to w prawdziwych ubraniach, zaopatrzone w przedmioty codziennego użytku.

Tematyka prac hiperrealistów czerpana była z codzienności, z otoczenia artystów. Gdy mowa o malarstwie, wzorem dla prac były zawsze fotografie – w przeszłości realiści malowali z natury, z wyobraźni, pomagali sobie szkicami i studiami; malarze hiperrealistyczni zamiast szkiców używali zdjęć. W tym wypadku więc artystyczne opracowanie kompozycji obrazu zastępował wybór kadru fotograficznego. Przez kluczową rolę tego medium dla omawianych przez nas malarzy, byli oni również nazywani fotorealistami.

Posługiwali się najczęściej diapozytywami, czyli rodzaj fotograficznych slajdów, rzucanymi za pomocą epidiaskopów (czyli, najkrócej mówiąc, rzutników) na ścianę, czy też bezpośrednio na powierzchnię płótna. Artyści starannie przenosił i odtwarzał wszystkie detale z wyświetlonego obrazu. To bardzo pracochłonna i mozolna metoda – ten sposób przenoszenia obrazu trwał minimum kilka dni. Część z artystów wykorzystywała tzw. siatkę. Tworzyło się ją nakładając na wybraną fotografię pionowe i poziome linie o stałych odstępach (tworzyły one bardzo małe kwadraty, najczęściej o bokach od pięciu milimetrów do trzech centymetrów). Następnie malarze odwzorowywali siatkę w odpowiednich proporcjach na płótnie.

W ich malarstwie rzadko możemy zaobserwować grubo nałożoną farbę, a gdy artyści posługiwali się aerografem, czyli specjalnym pistoletem, dzięki któremu strumień powietrza precyzyjnie rozpyla farba, była to zawsze gładka powierzchnia cienko i równomiernie nałożonej farby. Gdybyśmy dotknęli ich płócien, nie zauważylibyśmy pod palcami różnicy w traktowaniu trawy, ludzkiej skóry, końskiego włosia, szkła czy metalu tworzyli zupełnie jednolite powierzchnie.

Większość z amerykańskich malarzy tworzących fotorealistyczne prace nie słyszała o sobie nawzajem przez pierwsze lata twórczości każdy z nich doszedł do sformułowania swoich idei i do uczynienia z fotografii swojego głównego narzędzia samodzielnie. Nie opracowali oni również wspólnie żadnej doktryny, manifestu czy zestawu reguł, którymi mieliby się posługiwać.

Uważa się, że pierwsze prace hiperrealistyczne powstały w Stanach Zjednoczonych około 1965 roku. Przez kilka lat ten sposób malowania zaczął cieszyć się dużym uznaniem – momentem triumfu była wystawa prac hiperrealistycznych w Europie podczas Dokumentów 5 w Kassel w Niemczech w 1972 roku.

Do malowania hiperrealiści wybierali najczęściej farby pozwalające na maksymalną precyzję – farby olejne, farby akrylowe i żywice syntetyczne. Fotorealiści, wraz z niektórymi praktykami pop-artu, przywrócili znaczenie procesu i celowego planowania nad improwizacją i automatyzmem, w tworzeniu sztuki, kunsztu i wymagającej pracy pędzla. Innymi słowy, tradycyjne techniki sztuki akademickiej mają wielkie znaczenie, a żmudne rzemiosło jest cenione po dziesięcioleciach spontaniczności, przypadkowości i improwizacji.

J. Ch. Amman, krytyk i teoretyk sztuki, wyróżnił 6 kryteriów hiperrealizmu:

1. prawie zawsze wzorem jest zdjęcie lub diapozytyw;
2. tradycyjną kompozycję zastępuje wybrany wzór fotograficzny przenoszony przez projekcję na powierzchnię obrazu;
3. specyficzne cechy indywidualnego warsztatu twórczego są całkowicie odrzucone;
4. przedstawiany przedmiot jest ukazany precyzyjnie i zgodnie ze wzorem;
5. tematy i motywy są czerpane z życia codziennego lub otoczenia artysty;
6. fotografia nie jest traktowana jako środek pomocniczy, ale jako świadomie wybrana sytuacja wyjściowa dla przedstawienia obrazu.

Chuck Close (ur. 1940)

……

……

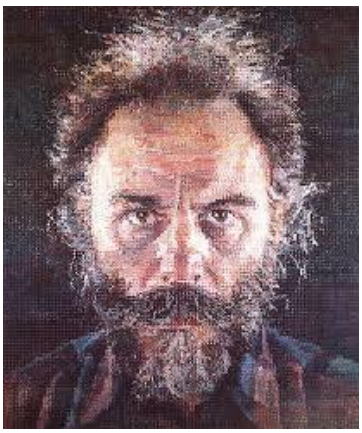

Richard Estes (ur. 1932)

W swojej twórczości Estes skupia się na jak najwierniejszym przedstawieniu panoramy współczesnych miast, uwzględniając wszelkie odbicia i refleksy świetlne powstałe na przykład na oknach wystawowych, czy karoseriach samochodów. Jego miasta są często bezludne. Przy tworzeniu obrazów używa często aerografu. Większość wczesnych obrazów Estesa przedstawia mieszkańców miasta zaangażowanych w codzienne czynności. Około 1967 roku zaczął malować frontony sklepów i budynków, jak również odbicia ukazujące się w oknach. Obrazy malował w oparciu o zrobione przez siebie kolorowe fotografie, co pomogło mu uchwycić zmienną naturę odbić, które zmieniały się znacznie w zależności od pory dnia. Ze względów estetycznych, Estes wprowadzał pewne uwypuklenia, jeżeli chodzi o odbicia, ważne dla niego było, aby najważniejsze, odbite przedmioty były rozpoznawalne, jak również i to, by uchwycić moment, w którym odbicie ma najwyższą jakość, to znaczy jest najwyraźniejsze.

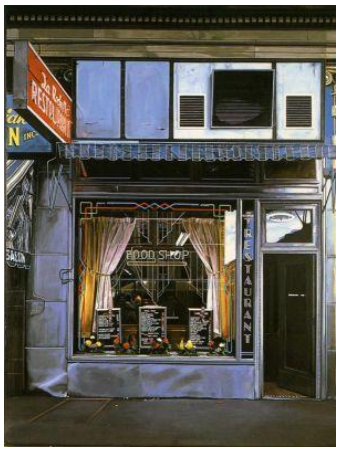

Food shop, 1967

Ralph Goings (1928-2016)

Jeden z najważniejszych malarzy hiperrealistycznych to Ralph Goings, urodzony i studiujący w Kalifornii. Początkowo posługiwał się zdjęciami z ilustrowanych czasopism, potem zaczął sam wykonywać fotografie do swoich płócien. W ten sposób opowiadał o swojej artystycznej drodze: *W 1963 roku chciałem znowu malować, ale zdecydowałem, że nie pójdę w stronę malarstwa abstrakcyjnego. Przyszło mi do głowy, że powinienem pójść w kierunku przeciwnym, tak daleko, jak to tylko możliwe [...]. Pomyślałem, że wyświetlanie na płótnie fotografii i odręczne ich przerysowywanie będzie bardziej szokujące. Dosłowne kopiowanie fotografii uchodziło wówczas za rzecz niewłaściwą, było niezgodne ze wszystkim, co wpojono mi w akademii [...]. Niektórych moje działania wyprowadzały z równowagi, mówili:* to nie jest sztuka, to nie może być sztuka. W przewrotny sposób dodało mi to odwagi, ponieważ byłem zachwycony, robiąc coś, co denerwuje innych. Sprawiało mi to piekielnie dużo przyjemności. [cyt. za: Fotorealizm amerykański. Z kolekcji Rodziny Louisa K. i Susan Meiselów, Muzeum Narodowe w Krakowie, Kraków 2009, s. 90].

Jego obrazy stawały się malowane coraz bardziej precyzyjnie; w 1970 roku stworzył jeden z najbardziej znanych swoich obrazów – **Airstream**, przedstawiający metalową, błyszczącą przyczepę mieszkalną. W jego obrazach nie ma narracji, uczuć, efektywnych ujęć. Z czasem za przedmiot przedstawienia zaczął wybierać tanie restauracje – niekiedy był to widok całego pomieszczenia, innym razem jedynie fragment baru. Na tych obrazach po raz pierwszy u Goingsa pojawiają się ludzie, stanowią oni jednak dodatkiem do całego przedstawienia. W latach 80. Goings zaczął malować martwe natury składające się z najzwyklejszych przedmiotów z restauracji: butelek z keczupem, solniczek, serwetek.

John de Andrea (ur. 1941)

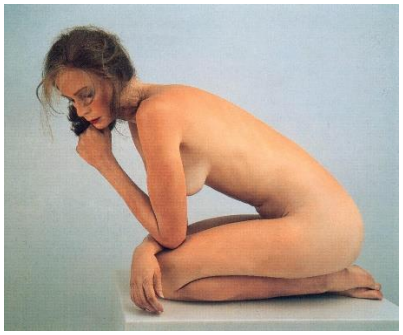

Duane Hanson (1925-1996)

Około 1966 Hanson zaczął tworzyć figuralne odlewy wykorzystując włókno szklane i winyl. Pierwszymi pracami, które przyniosły mu rozgłos, były figury zgrupowane w żywe obrazy, zazwyczaj ukazujące tematy związane z brutalnością i przemocą, nieco podobne do prac Edwarda Kienholza. Od początku lat 70. Duane Hanson zaczął tworzyć zaskakująco realistyczne rzeźby ukazujące ludzi z amerykańskiej klasy średniej. Nadal były one naturalnej wielkości, ubrane i wyposażone w różnego rodzaju prawdziwe gadżety. W przeciwieństwie do wcześniejszych prac były to pojedyncze bądź podwójne figury. Ponadto, podczas gdy wcześniejsze prace były bardziej zwarte przestrzennie, te późniejsze pozbawione są granic między rzeźbą a widzem. Stały się częścią przestrzeni, w której porusza się odbiorca. W niektórych przypadkach do tego stopnia, że zwiedzający nie zdawali sobie sprawy, że mijają dzieła sztuki, a nie prawdziwych ludzi.

Prace, będące odlewami z żywych modeli, wykonane były z włókna szklanego (żywicy poliestrowej wzmocnionej włóknem szklanym), następnie malowane tak by stworzyć wrażenie prawdziwej skóry z widocznymi żyłami, skazami, a nawet włosami. Hanson ubierał następnie rzeźby w odzież znalezioną w second-handach, w teatralny sposób aranżował całą scenę wykorzystując swojego rodzaju ready-mades, czyli np. prawdziwy aparat fotograficzny, koszyk czy siatki z zakupami.

Chociaż krytycy mogą przyrównywać jego prace od postaci z muzeum figur woskowych, zawartość jego rzeźb jest bardziej złożona i wyrazista. Nie ma na celu jedynie w hiperrealistyczny sposób ukazać ludzką postać, próbuje ukazać raczej ich wnętrze, pustkę, samotność i rzeczywistość ich życia. Jego prace zawierały w sobie społeczny komentarz i mogą być postrzegane jako nowoczesne analogie do problemów poruszanych przez XIX-wiecznych francuskich realistów, takich jak Daumier czy Millet, których Hanson podziwiał.

Posągi Hansona znajdują się zwykle w wyrafinowanych przestrzeniach muzeów i galerii sztuki, co sprawia, że obrazy zwykłych ludzi stają się dziełami sztuki. Hanson przyznał się do przedstawienia społecznego przekazu poprzez swoje rzeźby, wyrażając poczucie rezygnacji, pustki i samotności przedmieścia. Hanson stawia przed swoimi widzami pytanie, kto zasługuje na bycie artystycznym; jaki jest stosunek społeczny widza do posągu / osoby i jakikolwiek inny związek pomiędzy tą dziwną obecnością a nami.

Ron Mueck (ur. 1958)

Swoją karierę rozpoczął jako twórca modeli i kukiełkarz dla telewizji dziecięcej i filmów. Mueck założył własną firmę w Londynie, przygotowującą fotorealistyczne rekwizyty i animatronics dla przemysłu reklamowego. Bardzo szczegółowe, choć projektowane tak, aby były filmowane tylko pod pewnym kątem, ukrywając bałagan widziany z drugiej strony. Mueck zapragnął tworzyć realistyczne rzeźby, które można by oglądać z każdej strony. Rzeźby Muecka hiperrealistycznie, wiernie odtwarzają najdrobniejszy szczegół ludzkiego ciała, jednocześnie przedstawiając je w zmienionej skali (nienaturalnie powiększone lub zmniejszone), co stwarza niepokojący wizualny efekt.

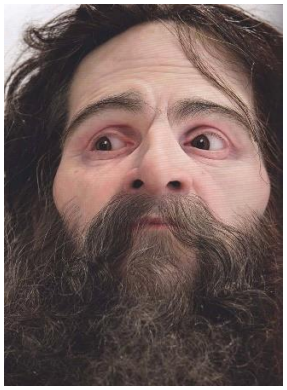

Łukasz Korolkiewicz (ur. 1948)

Przedstawiciel realizmu symbolicznego, hiperrealizmu, nowej figuracji, profesor sztuk plastycznych (1996); nauczyciel akademicki, od 1996 profesor Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

Przyjrzyj się ilustracjom i wykonaj polecenia:

Pieter Claesz, *Vanitas,* 1630

Aubrey Flack, *Vanitas (II wojna światowa),* 1977-78

Opisz kolorystykę

A	B

Opisz światło i modelunek światłocieniowy

A	B

Do jakiego wydarzenia historycznego nawiązuje obraz B? Przyjrzyj się reprodukcji i wyjaśnij metaforyczny sens dzieła.

Opisz sposób malowania i dominujące środki wyrazu artystycznego.

A	B

Porównaj sposób obrazowania dzieł A i B – stosunek artysty do rzeczywistości.

A	B

Margaret Bourke-White, fotografia z 1945